ASPECTS OF POLYPHONY IN MIHAIL SADOVEANU'S WRITINGS

Codruța Cozma
PhD. student, Tehnical University of Cluj-Napoca,Centrul Universitar Nord Baia Mare

Abstract:The analysis of the discourse, in terms of its polyphonic aspect, over time has undergone various approaches, all of which have as a point of convergence the idea of dialogism and plurality of voices. This article seeks to identify some aspects of linguistic polyphony to highlight their pragmatic and discursive role in several of Sadoveanu's works. Consideration is given to ways of marking the presence of the speaker and the assignee in the discourse, the marks of the conative function, the presence of the phatic formulas, the interference of the quoted discourse with the quoted speech, the elements of metadiscursivity.

Keywords: discourse, polyphony, conative function, metadiscursivity.

Cadrul teoretic

Bahtin (1982: 66), analizând problemele de literatură și estetică, definește conținutul operei ca realitate a cunoașterii și acțiunii etice, care este supusă unei elaborări artistice multilaterale cu ajutorul unui material determinat. Obiectul estetic se constituie la frontierele cuvintelor, la frontierele limbajului: artistul obligă limbajul, perfecționându-l din punct de vedere lingvistic, să se autodepășească.

Ideea este completată și de Maingueneau (2007: 51), care susține că esența literaturii constă în faptul că pune în relație creatorul și publicul doar prin instituția literară. Textul este un dispozitiv ritualizat, în care se distribuie roluri, prin urmare, scena de enunțare cuprinde trei planuri care sunt complementare: *scena înglobantă* – vizează tipurile de discurs (religios, literar, politic etc.), *scena generică* – vizează genurile de discurs (roman, nuvelă, schiță), *scenografia* – prin care opera își definește ea însăși situația de comunicare al cărei produs se pretinde a fi.

Carmen Vlad (2000: 10) edifică structura dual a textului și explică faptul că orice text este alcătuit din partea sa explicită (totalitatea semnelor verbale exprimate într-un întreg) și cea implicită (contextul) ce trimite la diferite categorii de fenomene extraverbale. Autoarea (2000: 12) folosește, pentru a identifica acest tip de structură, sintagma de *text aisberg* șipromovează teoria că discursul este un ansamblu ierarhic, structurat, de acte enunțiative, care urmăresc un anume scop (actele verbale pot fi exprimate nu doar prin mijloace verbale, ci și prin gesturi, privire, mimică). Noțiunea de discurs este asociată cu ideea de interpretare probabilistică și provizorie din partea destinatarului care, spre a-și putea construi propriul model, propria reprezentare conceptuală a situației subiacente discursului, trebuie să-și mobilizeze cunoștințele asupra lumii și asupra locutorului (destinatarului) și să-și activeze convențiile care reglează schimburile sociale, pornind de la percepția contextului de derulare a activității comunicative. Modificate continuu, modelele, ca și discursul, sunt construcții dinamice.

Actele de limbaj indirecte permit locutorului să comunice interlocutorului mai mult decât exprimă literal, bazându-se pe un bagaj de cunoștințe comune (informații lingvistice și nonlingvistice) și pe capacitatea inferențială a auditoriului (Rovența–Frumușani 2005: 39). Înscrierea subiectivității în discurs nu se reduce la schimbul de informații, ci, conform părerii lui

Oswald Ducrot (1972: 4) „limba nu e doar locul în care indivizii se întâlnesc, ea impune acestei întâlniri forme determinate".

C. S. Pierce (1990) promovează conceptul de *interdiscursivitate*. Aceasta se bazează pe intertextualitate, care este condiția primordială a funcționării textuale. Intertextul este un context de referință explicită sau implicit a tuturor textelor care funcționează permutațional și dialogic. La nivelul scriiturii, textul operează centripet, ca principiu de stabilizare a sensului, pe când la nivelul lecturii opereză centrifug, ca principiu conflictual, eterogen, dinamic. Textul literar instituie o lectură plurală, iar intertextul literar este, în genere, implicit, deoarece acesta restituie textului spațialitatea și se bazează pe rețele: aluzii, citate, parafraze, prin urmare intertextualitatea literară accentuează divergența în raport cu textul originar.

Arhitectura macroactului narativ este supusă convențiilor practicii discursive literare și depinde de intenționalitatea sursei enunțiative (Dragoș 2000: 98), excepție făcând discursul dialogal care apare adesea în preajma celui narativ, dar nu poate apărea în interiorul unui act de discurs descriptiv, dovedind o mai mare independență față de atitudinea sursei în comparație cu celelate acte.

Proza narativă instituie ipostaza unui scriitor creator de personaje, înzestrate cu toate atributele umanului, inclusiv cu un „comportament verbal specific" (Ionescu-Ruxăndoiu 1991: 31). Autorul modelează o lume ficțională după tiparul celei reale și creează o diversitate de interlocutori și de situații de comunicare ale căror caracteristici trebuie refăcute de cititor pe baza reperelor oferite de text. Trecerea informației dinspre autor spre cititor se realizează fie în mod direct, fie indirect. Pasajele de relatare îi furnizează lectorului informații cu caracter orientativ necesare decodajului, informându-l prin mențiuni explicite asupra gesturilor și atitudinii actanților. Narațiunea apersonală, realizată la persoana a III-a, îl plasează pe naratorul-autor în postura unui individ omniscient, fapt ce îi permite o libertate absolută de mișcare în spațiu și timp, precum și un control total asupra modului de a gândi și de a acționa al personajelor sale. Înlocuirea acestui tip de relatare cu povestirea la persoana întâi (autorul apărând ca unul dintre eroii întâmpărilor narate) are drept consecință aspectul de confesiune al relatării, iar omiscienta devine explicabilă prin caracterul adevărat sau pretins memorialistic al expunerii. Autorul, de asemenea, poate abandona temporar rolul de narator și să recurgă la diferite documente introduse în text (cel mai adesea scrisori între personaje) sau le cedează eroilor săi statutul de narator oferindu-le posibilitatea de a relata anumite întâmplări ai căror protagoniști sau martori au fost.

Discursul romanesc reconstituie universul uman, creionând o frescă a realității. Din acest motiv, actanții se supun acelorași reguli pe care le impune comportamentul discursiv în viața reală. Autorul propune un demers inductiv: observarea evenimentelor de comunicare desfășurate în mediul lor natural (sau care imită un mediu natural). Aici, competența de comunicare presupune reguli lingvistice, sociale, culturale și de interacțiune. De asemenea, există o comunitate de comunicare ce permite integrarea enunțurilor într-un cadru mai larg, constituind marca identitară a unui grup.

Pentru genul romanesc nu este caracteristică imaginea omului în sine, ci imaginea limbajului său. Bahtin (1982: 115), vorbind despre roman, susține că acesta este un fenomen *plurilingvistic* și *plurivocal*. Discursul autorului și al povestitorilor, genurile intercalate, limbajul personajelor sunt unități compoziționale prin intermediul cărora plurilingvismul pătrunde în roman. De fapt, limbajul literar este doar unul dintre limbajele plurilingvismului, la rândul său fiind stratificat în limbaje ale genurilor, curentelor etc. Cuvântul, consideră Bahtin (1982: 139), „trăiește la frontiera dintre contextul său și contextul străin", replica scoasă din context își pierde

sensul și tonul, de aceea plurilingvismul este un *discurs bivocal* (Bahtin 1982: 185), care este întotdeauna dialogat înlăuntrul său.

Polifonia lingvistică reprezintă o caracteristică a limbajului romanesc. Polifonia este termenul preluat din domeniul muzical de Bahtin și aplicat în naratologie, acesta definind o „structură compozițională ce are în vedere diversificarea narației în componente relativ autonome" (DȘL *s.v.* 390). M. Bahtin susține că orice formă de comunicare este guvernată de principiul dialogic și că în fiecare discurs există cel puțin doi locutori, dar locul privilegiat al dialogismului este textul literar. Pornind de la această teorie, Daiana Felecan (2010: 21) evidențiază faptul că există două unități de expresie în cadrul aceluiași context „când vorbirea autorului conține vorbirea directă a unui erou", cuvântul eroului fiind tratat ca „obiect al viziunii autorului".

O. Ducrot consideră că „obiectul propriu al unei concepții polifonice a sensului este de a arăta în ce fel enunțul semnalează în enunțarea sa suprapunerea diverselor voci" (1984: 183). Cercetătorul face o distincție în cadrul aceluiași discurs între enunțiator și locutor. Enunțiatorul este sursa enunțării căruia nu i se poate atribui în sens strict niciun cuvânt și care se reduce la entitatea a cărui voce este exprimată de enunț. Locutorul este instanța care preia responsabilitatea actului de limbaj, face pereche cu alocutorul și corespunde naratorului.

Ca fenomen lingvistic, polifonia se manifestă prin negație (care poate fi metalingvistică, polemică sau descriptivă), prin (auto)ironie şi prin diversele forme ale discursului raportat.

ScaPoLine, grup de cercetători scandinavi constituit în 1999, urmăreşte să îmbine perspectiva literară cu cea lingvistică. Obiectul de studiu al ScaPoLine este configurația polifonică identificabilă la nivelul enunțului. Reprezentanții acestei direcții vor elimina în cele din urmă noțiunea de „voce", înlocuind-o cu aceea de „punct de vedere": există polifonie atunci când un enunț vehiculează mai mult de un punct de vedere. Se introduce noțiunea de *ființă discursivă* („être discursif"). Entitățile discursive sunt imagini ale participanților discursivi (emițătorul şi receptorul) şi ai altor entități menționate în discurs (entități individuale sau colective de persoana a III-a) (ScaPoLine, 2001: 40).

Apare și instanța numită *LOC* – locutorul constructor al sensului; o imagine el însuşi, dar nu a locutorului, ci a „vorbitorului". Acesta nu poate fi sursă a unui punct de vedere.

Legăturile enunțiative („les liens énonciatifs") apar pentru prima oară în modelul ScaPoLine. Acestea explicitează relația între entitățile discursive şi punctele de vedere. Se face distincția între legătura de responsabilitate şi mai multe legături de non-responsabilitate (de la acord la respingere completă, trecând printr-o poziție neutră de neangajare sau modalizare zero). Legătura de responsabilitate este definită prin noțiunea de sursă (sau origine) a unui punct de vedere. O entitate discursivă care este considerată sursa unui punct de vedere este responsabilă de acesta. Legătura de responsabilitate este cea mai importantă pentru aceşti autori, în măsura în care face parte din principiile generale care guvernează procesul de interpretare.

Aspecte ale polifoniei în opera sadoveniană

Pornind de la reperele teoretice trasate la începutul studiului nostru, vom urmări la nivelul operei sadoveniene aspecte ale polifoniei lingvistice pentru a identifica rolul pragmatic și discursiv al acestora în creațiile analizate.

Materialul-suport al studiului a fost extras din următoarele opere ale lui Mihail Sadoveanu: *Baltagul* (B), *Zodia Cancerului sau Vremea Ducăi-Vodă* (ZC) și *Hanu Ancuței* (HA).

Am folosit modelul de analiză propus de Daiana Felecan în lucrarea *Aspecte ale polifoniei lingvistice. Teorie și construcție* (2010).

1. Enunțarea despre o altă enunțare vizează prezența concomitentă în discurs a locutorului și a alocutorului, primul fiind responsabil de actul de limbaj enunțat, iar cel de-al doilea detectabil la nivelul urmelor lăsate de un enunț anterior, fie printr-un avertisment al enunțiatorului.

Se realizează prin

1.1.construcții incidente alocutive – formule de adresare sau de apel – prin care locutorul indică explicit alocutorul. Acestea pot fi:

1.1.1. vocative ale:

a. substantivelor proprii personale:

- nume de familie:

*– Și după ce trecem apa, **Bârlădene**, dai sfinției sale calul tău, să putem umbla mai repede, căci sfinția sa nu poate călări cum se cuvine pe mârțoaga asta fără șa.* (ZC: 18)

- prenume:

*– Preacuvioase părinte **Gherman**, a vorbit el, tare sunt doritor să aflu din ce parte de țară te-ai ridicat cuvioșia ta și pentru ce treburi te duci la târgul Ieșilor*.(HA: 17)

*– Îți mulțămesc, lele **Ancuță**, pentru vin și pentru căutătura ochilor.* (HA: 18)

*– Ascultă, căpitane **Gheorghie**; am iubit slujba ta care mie mi-a fost cu credință și cu dreptate*.(HA: 21)

*– Ieși, **Haralambie**, c-au înconjurat grădina și ne pierdem capetele!* (HA: 22)

*– **Măgdălină**,ai auzit ce-am spus?* (ZC: 101)

*– **Minodoră,** fată hăi!* (B: 14)

*– Noi suntem, părinte **Dănilă**.*

*– Aha! dumneata ești, **Vitorie**. Poftește încoace.* (B: 26)

*– Ce s-a întâmplat, **Mitre**?* (B: 15)

*– Babă **Marandă** – vorbi Vitoria privind-o țintă – tare te rog să mărturisești dacă ai ieșit vreodată din casa mea cu mâna goală.* (B: 34)

b. substantivelor comune:

- nume generice:

*– Cum vă spuneam, **domnilor** mei, eu stam aici în acest loc, gata de ducă, cu picioru-n scară.*(H.A: 2)

*– Asta se poate, **domnule**, atât cât nu sunt între dușmani. Și mi se pare că n-am trecut de locurile primejdioase.* (ZC: 10)

*– Iar dacă vrei și Domnia Ta să guști roadă proaspătă de la Odobești, atunci a aduce Ancuța must roș într-o oală nouă și noi prea mult ne-om bucura, **cucoane**, de cinstea care ne-o faci.* (HA: 11)

*– Ce poftești dumneata, **omule**?* (HA: 11)

*– A fi cum spui, **bădică**, dar cel ce spune multe știe puține*. (B: 5)

*– Du-te , **omule**, în drumul tău, la ale tale... vorbi cu dispreț Alecu Ruset. Slujitorii mei nu ți-au pricinuit nicio sminteală. de ce ai ieșit cu parul?* (ZC: 22)

*– Aveți, **fată** hăi, o încăpere curată, ca să se hodinească un sfert de ceas măria sa?* (ZC: 122)

*– Asta-i grija ta acuma, **fată**, să-mi faci asemenea ruşine, să rămânem de râsul satului? Acuma ai ajuns domnişoară?* (HA: 12)

*– **Babă** Marandă – vorbi Vitoria privind-o ţintă – tare te rog să mărturiseşti dacă ai ieşit vreodată din casa mea cu mâna goală.* (B: 34)

Uneori, numele de rudenie sunt desemantizate constituindu-se în nume generice de adresare:

*– Staţi **fraţilor şi surorilor** – cuvântă el – la ce vă gândiţi? D-apoi se poate una ca asta, să bănuiţi dumneavoastră de cine ştie ce, poate de moarte de om, pe nişte gospodari pe care toată lumea îi ştie detrebă şi la locul lor?* (B: 131)

- nume de rudenie:

*– Asta nu-i nicio ruşine, **mămucă;** acuma aşa se spune.* (B: 12)

*– Dumneata nu mănânci, **mămucă?*** (B: 19)

*–Tare mi se pare că ai dreptate, **nevastă**! zise negustorul, râzând, cu admiraţie, către oaspeţi.* (B: 128)

*– Ce este, **cumnate** Sandule? întrebă el.*(ZC: 89)

- nume de profesii / statut social / situaţie maritală:

*– Despre ce-i vorba, **nevastă**? Ce vânt te-aduce? întrebă omul stăpânirii.* (B: 54)

*– **Măria Ta**, am strigat eu cu îndrăzneală; am venit să-mi faci dreptate!* (HA: 12)

*– Nu înţeleg, **prinţule**.(*ZC: 11)

*– Cinstite **boierule**, am răspuns; eu, de neamul meu, sunt răzeş de la Drăgăneşti, din ţinutul Sucevii. Dar aşezările mele sunt nestatornice şi duşmanii mei au colţi lungi şi ascuţiţi.* (HA: 9)

*– **Înălţate Doamne**! a grăit marele vornic de Ţara-de-Sus; am împuns cu strămutarea pe toţi ispravnicii, ş-au scos poteri, dar cu puţin folos.*

*– Fără de niciun folos, **cinstite mare vornic**, fărăr de niciun folos!* (HA: 20)

*– Ascultă, **căpitane** Gheorghie; am iubit slujba ta care mie mi-a fost cu credinţă şi cu dreptate.* (HA: 21)

*– Bine, **răzeşule**, am să-ţi fac dreptate. Are să meargă cu tine un om al meu cu poruncă tare, să facă rânduială la Drăgăneşti.* (HA: 12)

*– Vrednicilor creştini şi gospodari, a început cuviosia sa, şi dumneata, cinstite **comise** Ioniţă de la Drăgăneşti! Să mă iertaţi că eu până acuma am tăcut.* (HA: 16)

*– Îţi mulţămesc, **părinte**, şi-ţi sărut dreapta, a vorbit răzeşul. După cuvânt se vede că ne eşti frate.* (HA: 16)

*– Preacuvioase **părinte** Gherman, a vorbit el, tare sunt doritor să aflu din ce parte de ţară te-ai ridicat cuviosia ta şi pentru ce treburi te duci la târgul Ieşilor*. (HA: 17)

*– Noi suntem, **părinte** Dănilă.* (B: 26)

*– Nu m-aduce vânt bun, **domnule prefect**. Mi-a plecat soţul de acasă acu şaptezeci şi trei de zile şi încă nu s-a întors.* (B: 54)

*– Dă-mi voie, **domnule abate**, să te socotesc prietin şi să-ţi spun de la început că, în ţara asta şi în împrejurările în care ne aflăm, protecţia mea nu înseamnă mare lucru.* (ZC: 10)

*– Îţi mulţămesc, **lele** Ancuţă, pentru vin şi pentru căutătura ochilor.* (HA: 18)

*– Acesta-i tovarăşul meu, **şătrarule**, şi-l cheamă ava Paul.* (ZC: 31)

*– Auzi tu, **gâdea**? Eu îi cer că-mi spuie numai adevărul.* (ZC: 107)

*–**Jupân** Abăza – îi zise el – văd că treburile ţi s-au întocmit bine şi mă bucur, ca prieten ce-ţi sunt.* (ZC: 98)

– *Mi-i dragă,* ***dădacă***. (ZC: 101)

- nume de calificare:

– ***Prietine*** *Ilie – zise Alecu Ruset lui Turculeț, vorbindu-i moldovenește – după cât am înțeles din răvașul dumitale, l-ai primit în samă la Liov pe părintele franțuz de față și, fiind încredințat cinstei dumitale, răspunzi de ele cu capul.* (ZC: 13)

– *Atuncea,* ***prietine****, să mergem în livada acestor buni părinți. Mai au câțiva meri și câțiva peri târzii, care așteaptă să fie culeși, și câteva tufe de viță.* (ZC: 119)

- o caracteristică a interlocutorului folosită metaforic:

– Oameni buni*, zise boierul acela; tare mă bucur că văd chef și voie bună în țara Moldovei...* (HA:2)

– *Vin de departe,* ***om bun****, și nu mă opresc decât la Vatra Dornei.* (B: 106)

– *Cărți mincinoase,* ***nemernicule****, îndemnând norodul să se rocoșască împotriva Domniei!* (ZC: 106)

– ***Cinstite*** *boierule, am răspuns; eu, de neamul meu, sunt răzeș de la Drăgănești, din ținutul Sucevii. Dar așezările mele sunt nestatornice și dușmanii mei au colți lungi și ascuțiți.* (HA: 9)

– *Dar voi,* ***năcăjiților****, de ce ați întârziat?* (B: 4)

– ***Vrednicilor creștini și gospodari****, a început cuvioșia sa, și dumneata,* ***cinstite*** *comise Ioniță de la Drăgănești! Să mă iertați că eu până acuma am tăcut.* (HA: 16)

– *Ce-i,* ***moșule****? întrebă pădurarul*. (ZC: 27)

– ***Preacuvioase*** *părinte Gherman, a vorbit el, tare sunt doritor să aflu din ce parte de țară te-ai ridicat cuvioșia ta și pentru ce treburi te duci la târgul Ieșilor*. (HA: 17)

– ***Sufletul mămucuței****, rabdă până ce vine vremea... o alină dădaca. Este leac pentru toate.* (ZC: 175)

- adjective, exprimând aprecieri subiective asupra relațiilor interpersonale:

– *Ba,* ***draga mea****, dacă aș spune asta, aș păcătui. Dumnezeu aude.* (B: 34)

– *Lumea-i rea,* ***draga mătușii****, se tângui ea cu jale, făcându-și gura pungă și clătinând din cap.* (B: 35)

– *Adevărat,* ***drăguța babei****. Pot să întind și cărțile, să vezi și dumneata singură cu ochii cum s-arată.* (B: 35-36)

– *Nu trece****, draga mea****, un ceas și văd venind părechea.*

– *A venit și Gafița?* (B: 150)

c. interjecții, ca mărci suplimentare ale funcției conative, cu rol de intensificare a mobilizării verbale:

-iată / iacă – prezentativ de identificare:

– *Aha! Vorbi comisul;* ***iaca*** *așa râncheza și râdea și iapa cea bătrână... Acu ea, cine știe, poate-i ochi ori dinte de lup, dar râsul ei tot trăiește, și se sparie de el altă Ancuță.* (HA: 9)

– *Și* ***iaca****, numai ce aud pocnind harapnic și duruind trăsură pe arcuri.* (HA: 9)

– ***Iaca*** *așa ș-așa, - eu sunt comisul Ioniță, răzeș de la Drăgănești, ș-am venit la Vodă, însetat după dreptate ca cerbul după apa de izvor.* (HA: 11)

– *Și* ***iată****, abia acum am prăpădit din ochi Ceahlăul și simt schimbat gustul apei, de n-o mai pot pune în gură.* (HA: 18)

– *Ba mie, babă Marandă, se cuvine să-mi vorbești de altele.* ***Iaca****, ți-am adus o litră de rachiu de cel bun de la Iordan.* (B: 35)

– Să vedem, întreabă-mă. ***Iaca*** *vinul pe care l-ați cerut,* ***iaca*** *paharele. Dar socot ca să bei întâi dumneata, care întrebi. Și dacă ți-oi fi de folos, oi gusta și eu.* (B: 115)

-iată / iacă –prezentativ argumentativ:

– Iaca *de ce trebuie să vă uitați ca la un lucru rar la calul meu cel roib, pintenog de trei picioare: pentru că aista-i moștenire din iapa lui Vodă și când rânchează el și râde, parcă ar avea o amintire din alt veac și din acele zile ale tinereții mele.* (HA: 14)

*– **Iată** pentru care pricină, cinstite comise Ioniță, am fost jurat schitului Durău. Dar inima mea râvnea către oameni.* (HA: 24)

Marcatorii fatici, consideră Daiana Felecan (2010: 110) au un dublu rol: funcționează atât ca elemente de consolidare a contractului social dintre actanți, dar marchează și faptul că atât locutorul cât și interlocutorul pot miza pe același fond de cunoștințe comune, întipărite în istoria unei societăți date. Astfel, locutorul verifică validitatea acestei memorii discursive pentru a se asigura de receptarea corectă a mesajului transmis.

Principalele formule fatice din operele analizate sunt:

- ***să știi***

– Să știi*, dumneata, prietine Leonte! strigă răzeșul zbârlindu-și mustața tușinată. Asemenea cal uscat nu știe de nevoie nici de trudă.* (HA: 7)

– Dintre toate câte-mi spui, domnu negustor, eu înțeleg că vrei așa să mă mângâi, ca un om cu inimă bună. Să știi dumneata că eu am pornit după semne și porunci. Mai ales dacă-i perit cată să-l găsesc, căci viu, se poate întoarce și singur. (B: 79)

- ***vezi:***

– Nu știe nici el. De unde să știe? Să zicem că i-au ieșit hoții înainte și gata!

*– **Vezi**? Atuncea de ce tot amesteci acel martor?* (B: 174)

– Ei, ***vezi****, domnu Calistrat? Eu știu și asta, că acel câne s-a pus pentru stăpânul lui, când i-a văzut în primejdie viața*.(B:191)

1.2. construcții incidente cu funcție expresivă – mărci de oralitate cu rol de intensificare:

1.2.1. interjecții:

a. semnale de receptare-edificare prin care locutorul îl asigură pe interlocutor de atenția sa (componenta fatică):

– Aha*! Vorbi comisul; iaca așa râncheza și râdea și iapa cea bătrână... Acu ea, cine știe, poate-i ochi ori dinte de lup, dar râsul ei tot trăiește, și se sparie de el altă Ancuță.* (HA: 9)

– Noi suntem, părinte Dănilă.

*– **Aha!** dumneata ești, Vitorie. Poftește încoace*. (B: 26)

*– **Ehe**, Gheorghiță, calea noastră-i lungă ș-au să ne bată viscole, căci trebuie să vie asupra lumii omătul mieilor și al cocostârcilor. Pân ce ne-ntoarcem noi, se pot întâmpla multe*. (B: 64)

*– **Ei,** vezi, domnu Calistrat? Eu știu și asta, că acel câne s-a pus pentru stăpânul lui, când i-a văzut în primejdie viața*. (B:191)

*– **Oi**, domnu David – oftă munteanca – noi n-avem neamuri aici la Măgura. Ne-am dus de la locurile noastre când eram tineri și ne-am făcut aici așezare*. (B: 76)

– Vai de capul meu *cum trăiesc eu aici! Nimeni nu mă știe, nimeni nu mă vede, nimeni nu-mi leapădă un braț de lemne ori un pumn de făină.* (B: 34)

b. semnale ale uimirii:

***– Ei**, și dacă nu i s-a întors acasă bărbatul, ce-i putem face noi?* (B: 136)

1.2.2. formule de invocare (intensificatori și construcții cu sens superlativ):

– Întâi am să fac rugăciunile cele de civiință, la Maica Domnului, zise ea. După aceea am să țin post negru douăsprezece vineri în șir. Pân-atunci, poate mi se întoarce omul.

*– **A da Dumnezeu**... suspină subțire, c-un glas iar schimbat și cu totul străin, baba Maranda.* (B: 38)

*– Nu mă-mpunge, omule, grăi vitoria cu blândețâ. **Să te ferească cel de sus** de nacazuri ca acela pe care-l am eu.* (B: 115)

*– Spune lui domnu Toma că-i mulțămesc, a răspuns Vitoria. **Poate a da Dumnezeu** să mă mai opresc pe la dumnealui și-oi fi mai puțin supărată decât acuma.* (B:121)

*– Cine-a pomenit de moarte și de jaf? Dar **să mă ferească Dumnezeu** să cred una ca asta. Și nici nevasta asta nu poate crede*. (B: 131)

*– Atuncea poate-ai venit să ne vezi cum trăim noi aici la Suha. **Mulțămesc lui Dumnezeu**, trăim bine*. (B: 135)

1.2.3. Imprecații:

*– Apoi știu eu; acuma vă strâmbați una la alta și nu vă mai place catrința și cămeșa; și vă ung la inimă lăutarii când cântă câteun valț nemțesc. Îți arăt eu ție coc, valț și bluză, **ardă-te para focului să te ardă**!* (B: 12)

*– Da nu mă mai însor **nici pe dracu**. Unde-i norocul acela! M-aș mulțămi și c-o vădană, ori cu una care a făcut copil de fată mare.* (B: 16)

1.3. Construcții incidente cu funcție de structurare a conversației – expresii, propoziții și fraze (unele construcții își pierd conținutul semantic și devin automatisme verbale):

*– Aha! Vorbi comisul; iaca așa râncheza și râdea și iapa cea bătrână... Acu ea, **cine știe**, poate-i ochi ori dinte de lup, dar râsul ei tot trăiește, și se sparie de el altă Ancuță.* (HA: 9)

2. Forme hibride ale enunțării: interferența discursului citant cu discursul citat

- construcții incidente de raportare a vorbirii directe: cuvintele citate sunt introduse de verbe specifice (*verba dicendi*):

*– Eu aici îs trecător... **cuvânta**, cu oala în mână, dumnealui Ioniță comisul; eu încalic și pornesc în lumea mea...* (HA: 7)

*– Oameni buni, **zise** boierul acela; tare mă bucur că văd chef și voie bună în țara Moldovei...*

*Și noi ne bucurăm, **zic** eu, că auzim asemenea vorbă. Asta plătește cât și vinul cel mai ales.* (HA: 9)

3. *Enunțarea „autoreferențială" cuprisă în enunțarea curentă* (elemente de metadiscursivitate prin care subiectul vorbitor își marchează distanțarea față de propriul enunț).

3.1. construcții incidente metadiscursive(de tip comentariu) având rol de:

3.1.1. mărci ale unei asumări enunțiative:

a. modalizatori de aserțiune:

– Eu i-am fost totdeauna cel dintâi mușteriu al lui. Și, ***aș putea zice****, cel mai bun. Rareori trecea mai departe.* (B: 69)

– Dumneata, nevastă, ***după câte văd eu****, ești pornită pe cale lungă. [...]* ***Vreau să zic*** *că nu-i atât lungă calea, cât cotită.* ***Să admitem*** *că dumneata vrei să te duci la Dorna, ca să-ți găsești bărbatul.* (B: 75)

– ***Vra să zică****, domnul Iordan ți-a spus ce caut eu.* (B: 76)

– Aicea, în stânga pe deal, se văd șapte case de bârne, șindrilite și acoperite de omăt. Prin șapte hoheaguri iese fum. Ele nu strigă, dar de spus spun ceva. Mai întâi spun un număr: șapte. [...] ***Vra să zică*** *toate pe lumea asta arată ceva.* (B: 73)

– ***Pe cât înțeleg****, ți-a fost de multe ori oaspete.*

– Mi-a fost. Are să deie Dumnezeu să-mi mai fie. ***După socotința mea****, ai să te întorci cu dânsul.* (B: 83)

b. modalizatori adverbiali:

- de certitudine:

- ***într-adevăr / adevărat***: rol argumentativ de confirmare suplimentară:

– Într-adevăr*... îi răspunse într-un rând moș Leonte; cal ca al dumitale nu se găsește să umbli nouă ani, la toți împărații pământului!* (HA: 3)

– ***Adevărat****, era om cu harțag la chef, se învoi Vitoria.* (B: 85)

– Într-adevăr, *câteodată pierdem, cum s-a întâmplat la Hangu. E o afacere ca oricare alta.* (B: 92)

-de incertitudine:

-poate / probabil: rol argumentativ de ezitare:

– Aha! Vorbi comisul; iaca așa râncheza și râdea și iapa cea bătrână... Acu ea, cine știe, ***poate****-i ochi ori dinte de lup, dar râsul ei tot trăiește, și se sparie de el altă Ancuță.* (HA: 9)

– Întâi am să fac rugăciunile cele de civiință, la Maica Domnului, zise ea. După aceea am să țin post negru douăsprezece vineri în șir. Pân-atunci, ***poate*** *mi se întoarce omul.* (B: 38)

– Poate *nu ne-a opri nici pe noi nimica rău, și-om ajunge cu bine la locul oilor. Să vedem ce fel de țară-i Dorna și ce fel de muntte Rarăul.* (B: 104)

3.1.2. Marcarea inadecvării unor cuvinte sau eliminarea de la început a unei eventuale erori de interpretare este una dintre principalele funcții ale metadiscursului.

- noncoincidența în interlocuțiune: modalizările autonimice indică distanța dintre coenunțiatori:

- să nu vă fie cu supărare

– Și-atunci, ridicând nouă plângere la isprăvnicie, iarăși n-am găsit milă, căci potrivnicul meu, ***să nu vă fie dumneavoastră cu supărare****, e corb mare boieresc.* (HA: 10)

- **se poate una ca asta:**

– ***Vai de mine****, domnule subprefect,* ***se poate una ca asta****? Noi nu înșelăm pe nimeni*.(B: 92)

- să mă ferească Dumnezeu sfântul:

– Vai de mine și de mine*, se împotrivi munteanca, făcându-și cruce;* ***să mă ferească Dumnezeu sfântul*** *de un gând rău, ori de o bănuială. Vrau să știu numai dacă ați înțeles de la dânsul ceva*. (B: 137)

3.2. *construcţii incidente cu rol de conectori pragmatici* ai diferitelor enunțuri circumstanțiale

- *mă rog* - marcă parazitară a concesiei: locutorul este nesigur în privința enunțului și îi propune alocutorului să ofere o clarificare suplimentară:

– *Așa? Și,* ***mă rog****, cine-i înțelept și cărturar?* (B: 5)
– *Poftesc,* ***mă rog****, de ce plângi dumneata?* (B: 109)
– *Spune,* ***mă rog****, ce este?* (B: 109)

Concluzii

Abordarea polifonică a textelor literare duce modelul lingvistic la nivelul textului şi al discursului. Articularea unei analize polifonice autentice este condiționată de conştientizarea dialogismului şi eterogenității constitutive.

Efectele polifonice ale textului se nasc în procesul decodării pe linia strategiilor multivocale inferate şi atribuite codificatorului (Locutorul textual). Astfel, se asigură şi conjuncția între dimensiunea semantică şi cea pragmatică a discursului.

BIBLIOGRAPHY

Bahtin, M., 1982, *Probleme de literatură și estetică*, București, Ed. Univers

Bidu-Vrânceanu, Angela, Cristina Călărașu, Liliana Ionescu-Ruxăndoiu, Mihaela Mancaș-Zamfir, Gabriela Pană-Dindelegan, 2005, *Dicționar de științe ale limbii*, București, Editura Nemira. (DȘL)

Dragoș, Elena, 2000, *Introducere în pragmatică*, Cluj: Casa Cărţii de Ştiinţă.

Felecan, Daiana, 2010, *Aspecte ale polifoniei lingvistice. Teorie și construcție*, București, Tritonic.

Ionescu Ruxăndoiu, Liliana, 1991, *Naraţiune şi dialog în proza românească. Elemente de pragmatică a textului literar*, București: Editura Academiei.

Maingueneau, Dominique, 2007, *Discursul literar. Paraitopie și scenă de enunțare*, Iași, Institutul European.

Pierce, Ch. S, 1990, *Semnificație și acțiune*, București, Humanitas.

Rovența-Frumușani, Daniela, 2005, *Analiza discursului. Ipoteze și ipostaze*, București: Tritonic.

Vlad, Carmen, 2000, *Textul aisberg*, Cluj-Napoca, Casa Cărții de Știință.

Oswald Ducrot. În capitolul al VIII-lea din tratatul său, Le Dire et le Dit (1984), Ducrot expune teoria polifoniei enunŃiative.

Surse on-line:

Nølke, Henning, *La ScaPoLine 2001, Version révisée de la théorie Scandinave de la Polyphonie Linguistique*,
http://www.hum.au.dk/romansk/polyfoni/Polyphonie_III/Henning_Nolke.htm

Ducrot, Oswald, Todorov, Tzvetan, 1972, *Dictionnaire encyclopedique des sciences du langage*
https://monoskop.org/images/5/5b/Ducrot_Oswald_Todorov_Tzvetan_Dictionnaire_encyclop%C3%A9dique_des_sciences_du_langage_1972.pdf

Corpus:

Sadoveanu, Mihail, 1968, *Zodia Cancerului sau Vremea Ducăi- Vodă*, București, Editura tineretului.

Sadoveanu, Mihail, *1961, Baltagul,* București, BPT.

Sadoveanu, Mihail, 2013, *Hanu Ancuței*, București, Editura Mihail Sadoveanu.